

УДК 617.3(091)(477)

Олена Яківна Гончарова (до 100-річчя від дня народження)

І.В. Голубєва

ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка АМН України», Харків

У січні 2011 р. виповнилося 100 років від дня народження вченого ортопеда-травматолога, доктора медичних наук професора Олени Яківни Гончарової.

Олена Яківна народилася 30 січня 1911 р. у сім'ї робітника-залізничника на станції Удачна Гришинського району Дніпропетровської області. У 15 років у січні 1926 р. була змушена піти працювати пробовщицею вугілля на шахту ім. Мельникова у м. Лисичанськ, де працювала до кінця грудня 1929 р. У тяжкій праці, серед людей мужньої професії — шахтарів — загартувався характер Олени Яківни. Вона не кинула навчання, а продовжувала вчитися у школі. Здобувши середню освіту, О.Я. Гончарова в 1930 р. вступила до 1-го Харківського медичного інституту, який закінчила в січні 1935 р. Вона одержала призначення у м. Горлівка

і з лютого того ж року працювала хірургом у поліклініці машинобудівного заводу ім. С.М. Кірова, одночасно виконуючи обов'язки головного лікаря. У вересні 1937 р. вона була направлена на курси підвищення кваліфікації до м. Харків в Український інститут удосконалення лікарів (УІУЛ, зараз Харківська медична академія післядипломної освіти). Після закінчення курсів здібно курсантку, яка виявляла інтерес до ортопедії та травматології, рекомендували в аспірантуру УІУЛ на кафедрі ортопедії. Кафедра, як і сьогодні, працювала на базі Українського інституту ортопедії та травматології (тепер Державна установа «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка АМН України»). З жовтня 1937 р. до грудня 1940 р. О.Я. Гончарова вчилася в аспірантурі [1].

Після закінчення аспірантури Олена Яківна була за конкурсом обрана на посаду асистента кафедри ортопедії УІУЛ, якою тоді керував проф. Ситенко М.І. У той час О.Я. Гончарова, крім педагогічної роботи, активно займалася науковою, зокрема брала участь в обстеженнях пологових будинків, досліджувала проблеми уродженої кривоший [2].

Перші результати її наукових досліджень було надруковано в журналі «Ортопедия и травматология» за 1939 р. [3].

На початку Великої Вітчизняної війни Український інститут ортопедії та травматології було об'єднано з Інститутом медичної радіології в евакогоспіталь № 3348. Госпіталь зберіг профіль інституту — сюди доправляли поранених з ушкодженнями опорно-рухової системи [4].

У липні 1941 р. Олену Яківну мобілізували до лав Червоної армії, вона отримала звання військового лікаря II рангу та очолила медичне відділення евакогоспіталю [1].

25 вересня 1941 р. евакогоспіталь № 3348 було переведено до Новосибірська. Олена Яківна лікувала тяжкі вогнепальні поранення і їх наслідки, засвоїла методику радикального хірургічного

лікування вогнепального остеомієліту з виконанням кісткових порожнин м'язовим клаптом і розробила низку своїх оригінальних методів. Згодом, у 1946–1951 рр. результати своїх досліджень воєнної доби вона надрукувала у журналі «Госпитальное дело в УССР» [5–7].

У Новосибірську О.Я. Гончарова продовжувала педагогічну діяльність на посаді асистента II-ї хірургічної кафедри Новосибірського інституту удосконалення лікарів [1].

У червні 1944 р. О.Я. Гончарова повернулася з евакуації до Харкова. Її відновили на посаді асистента кафедри ортопедії та травматології УГУЛ, вона знов активно займалася педагогічною та науковою роботою і за сумісництвом працювала в Інституті ім. проф. М.І. Ситенка — очолювала травматологічне відділення амбулаторії Інституту [1].

У 1945 р. за особистий внесок у відновлення здоров'я поранених Гончарову було нагороджено медаллю «За победу над Германией» [1].

У березні 1947 р. О.Я. Гончарова захистила кандидатську дисертацію на тему «Ход процессов васкуляризации и регенерации в эпифизарном и суставном хряще при пересадке целой трубчатой кости» [8].

З вересня 1955 р. і до грудня 1963 р. О.Я. Гончарова працювала на посаді доцента кафедри ортопедії та травматології ХГУЛ (перші три роки як виконувач обов'язків) [11], якою керував М.П. Новаченко.

Ще до війни Олена Яківна почала вивчати питання дитячої ортопедії. На кафедрі вона вела курс дитячої ортопедії та травматології, досліджувала питання патології кульшового суглоба, зокрема займалася лікуванням туберкульозного кокситу, уродженого вивиху стегна, доброякісних пухлин кісток у дітей [2]. О.Я. Гончарова розробила декілька методів хірургічного лікування туберкульозного кокситу у дітей, апарати оригінальної конструкції, зокрема фіксатори таза [9–10].

Результати своїх досліджень Олена Яківна узагальнила в докторській дисертації «Оперативное лечение туберкулезного коксита у детей» і захистила її в червні 1962 р. [11]. Ця робота була значним внеском у вирішення проблеми боротьби з кістково-суглобовим туберкульозом у дітей. О.Я. Гончарова провела поглиблені експериментальні клінічні та біомеханічні дослідження і довела ефективність раннього хірургічного лікування кісткового туберкульозу у дітей, спростувавши думку, що панувала на той час серед хірургів, про шкідливість операцій під час росту дітей [12].

За матеріалами докторської дисертації О.Я. Гончарова підготувала однойменну монографію [13].

У грудні 1963 р. Олена Яківна була прийнята за конкурсом завідувачем ортопедичного відділення для дітей Українського інституту ортопедії та травматології ім. проф. М.І. Ситенка [11].

Очоливши відділення, О.Я. Гончарова багато уваги приділяла підвищенню кваліфікації не тільки молодих лікарів, а й усього персоналу відділення. Вона проводила заняття, навчаючи основним методикам ортопедичного лікування: обстеженню ортопедо-травматологічних хворих, скелетному витягненню, гіпсовій техніці [2], продовжувала свої наукові дослідження в галузі дитячої ортопедії та в 1966 р. одержала звання професора [11].

З нею починали працювати молоді лікарі, які згодом стали визнаними фахівцями в галузі ортопедії та травматології: проф. С.Д. Шевченко, проф. М.І. Куліш, к.м.н. Л.В. Рудченко, д.м.н. З.М. Мітелева, д.м.н. В.Я. Моськін, Н.Ф. Савенко, к.м.н. Н.Д. Мацкевич, проф. Б.І. Сіменач та інші [2]. Як згадують колеги, Олена Яківна оперувала дітей з туберкульозним кокситом, виконувала закриті вправлення вивиху головки стегнової кістки, загалом оперувала багато, вражаючи молодих лікарів своєю витривалістю. Людиною вона була вольовою, стриманою в емоціях, з суворим характером, на що, безумовно, вплинули тяжкі випробування, які припали на її долю.

У 1969 р. у зв'язку з реорганізацією інституту Олену Яківну перевели на посаду старшого наукового співробітника відділу ортопедії та відновної хірургії. В останні роки свого життя вона продовжувала вести консультативний прийом у дитячій амбулаторії інституту. Померла Олена Яківна Гончарова у Харкові 16 жовтня 1982 р. [14].

Сьогодні, коли виповнюється 100 років від дня народження О.Я. Гончарової, усі, хто особисто був знайомий з нею, згадують її з почуттям глибокої пошани.

Література

1. Архів ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка АМН України», м. Харків. — Ф. 5055, оп. 1 — О/С, спр. № 234, 28 арк.
2. Шевченко С.Д. Врач, ученый и педагог Елена Яковлевна Гончарова / С. Д. Шевченко // История института. Воспоминания о людях, судьбах, времени. ...; под ред. Н.А. Коржа. — Харьков: Прапор, 2007. — С. 201–202.
3. Гончарова Е.Я. Врожденная мышечная кривошея / Е.Я. Гончарова // Ортопедия и травматология. — 1939. — № 6. — С. 104–106.
4. 50 лет научной, лечебной и организационно-методической деятельности Украинского научно-исследовательского института ортопедии и травматологии им. проф. М.И. Ситенко (1907–1957 гг.): под общ. ред. проф. Н.П. Новаченко. — Киев: Здоровье, 1964. — 167 с.
5. Гончарова Е.Я. Радикальное оперативное лечение огнестрельных остеомиелитов с выполнением костных поло-

- стей м'яшечним лоскутом / Е.Я. Гончарова // Госпитальное дело в УССР. — Киев, 1951. — С. 126–130.
6. Гончарова Е.Я. Оперативное лечение псевдоартрозів плеча после огнестрельных ранений / Е.Я. Гончарова // Госпитальное дело в УССР. — 1948.
  7. Гончарова Е.Я. Огнестрельный остеомиелит / Е.Я. Гончарова // Госпитальное дело в УССР. — 1949.
  8. Гончарова Е.Я. Ход процессов васкуляризации и регенерации в эпифизарном и суставном хряще при пересадке целой трубчатой кости: дис. ... канд. мед. наук / Е.Я. Гончарова. — Харьков, 1946. — 221 с.
  9. Гончарова Е.Я. Универсальный фиксатор таза / Е.Я. Гончарова: Научная конференция институтов протезирования, ортопедии и травматологии. — Харьков, 1965. — С. 164–165.
  10. Гончарова Е.Я. Фиксатор тазовых костей / Е.Я. Гончарова // Изобр., промышл. образцы и товарные знаки: бюллетень. — 1966. — № 7. — С. 47.
  11. Архів ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка АМН України», м. Харків. — Ф. 5055, оп. 1 — О/С, спр. № 1236, 78 арк.
  12. Гончарова Е.Я. Оперативное лечение туберкулезного коксита у детей: дис. ... докт. мед. наук / Е.Я. Гончарова. — Харьков, 1961. — 701 с.
  13. Гончарова Е.Я. Оперативное лечение туберкулезного коксита у детей / Е.Я. Гончарова. — М.: Медицина, 1966. — 232 с.
  14. Архів ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка АМН України», м. Харків. — Ф. 5055, оп. 1 — О/С, спр. Т-2, 197 арк.

Стаття надійшла до редакції 24.01.11

початок на стор. 91

Курси інформації та стажування для середнього медичного персоналу

<i>№</i>	<i>Назва курсів</i>	<i>Керівник курсів</i>
1	Функціональні і фізіотерапевтичні методи лікування хворих з ортопедо-травматологічною патологією	Проф. В.І. Маколінець К.м.н. В.А. Стауде
2	Гіпсово-ортопедична техніка та лікування хворих з ортопедо-травматологічною патологією	К.м.н. Є.М. Мателенок К.м.н. А.О. Мезенцев
3	Лікувальний масаж	К.м.н. В.А. Стауде

**Термін навчання на курсах 1 місяць.
Підготовка платна.**

Телефон для довідок **(057) 704-14-78**

E-mail ipps-noo@ukr.net

Website Sytenko.org.ua